

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 17.051.061

у Запорізькому національному університеті

доктору наук із соціальних комунікацій,

професору кафедри соціальних комунікацій

та інформаційної діяльності

Березенко Віті Віталіївні

ВІДГУК

офіційного опонента Чорнодон Мирослави Іванівни, кандидата наук із соціальних комунікацій, доцента, доцента кафедра журналістики та соціальних комунікацій Донецького національного університету імені Василя Стуса

на дисертаційну роботу Бабенка Віталія Станіславовича на тему «Конструювання дискурсу тілесності в мас-медіа», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань Журналістика, за спеціальністю 061 Журналістика

Дисертаційне дослідження В.С. Бабенка є науковою кваліфікаційною роботою, оригінальним авторським дослідженням проблем наукового теоретичного журналістикознавства щодо конструювання дискурсу тілесності в мас-медіа, в якому запропоновано науково обґрунтоване їх вирішення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У журналістикознавстві та соціальних комунікаціях тривалий час зверталися до поняття тілесності як синоніму людського тіла і його фізіологічних властивостей. Наша дисертація розглядає тілесність як комплексне кодування інформації в тексті та аудіо-візуальних повідомленнях, де фізіологічні параметри тіла є однією з семантичних категорій.

Конструювання тілесності розглянуте в контексті суспільно-важливих явищ: гендерної дискримінації, постправди, формування іміджу українських військових, впливу російської пропаганди на український сегмент медіапростору.

У дисертації проаналізовано поняття тілесності, як комплексного явища утворення семантичних зв'язків в мас-медійних повідомленнях. Охарактеризована відмінність між поняттями тілесність і тіло в медіареальності, що ототожнюються в окремих трактуваннях. Встановлені основні структурні елементи повідомлення, на основі яких конструюються концепти тілесності: архетип, міф, стереотип. З'ясовано, що спираючись на суспільну пам'ять та індивідуальний досвід ці означені елементи комбінують в свідомості реципієнта варіативність змістових наповнень.

В роботі приділено увагу бінарним опозиціям, що виникають на основі архетипу, міфу і стереотипу і відображають колективні уявлення про етичне та естетичне сприйняття дійсності. Встановлено в який спосіб масштабні суспільні проблеми спільно із реальними конкретними ситуаціями актуалізують завдяки маркерам тілесності бінарні опозиції, що впливають на сприйняття повідомлень.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення інструментів конструювання дискурсу тілесності в мас-медіа.

Досягнення поставленої мети вимагає реалізації таких *завдань*:

- систематизувати наукові теоретико-методологічні знання про тілесність як спосіб символічно-знакового кодування смислів;
- визначити наративні типи тілесності, що формують медіареальність;
- охарактеризувати основні структурні елементи дискурсу тілесності в мас-медійних практиках;

- дослідити функціонування структурних елементів дискурсу тілесності на основі конкретних прикладів;
- встановити чи відповідають визначені приклади масовому представленню в медіареальності;
- визначити семантичне наповнення визначених прикладів в контексті актуальних суспільних процесів.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження спирається на такі загальнонаукові методи як аналіз, синтез, типологізація, аналогії, інтерпретація, абстрагування, узагальнення та оцінювання. Метод аналізу знайшов своє втілення у кількох проявах. Аналіз джерельної бази предметного поля надав можливість розглянути різні за назвою явища у спільному семантичному прояві. Порівняльний аналіз дозволив накреслити спільні прояви у наукових точках зору та журналістських матеріалах. Метод типологізації надав можливість класифікувати різні прояви концептів в медіареальності. Історичний метод дозволив простежити смислову еволюцію понять із тілесною складовою. Інтерпретація розкрила зв'язок між поняттями, що виникають як реакція на конкретний інформаційний привід із урахуванням соціальної пам'яті. Абстрагування виявило як за допомогою різних маркерів тілесності формулюється спільне семантичне наповнення концептів.

В межах дослідження проведено опитування в форматі онлайн-анкетування. Його мета – встановити наскільки концепти із маркерами тілесності, що розглядають у журналістикознавстві знайомі широкій аудиторії. В процесі було опитано 1006 респондентів, які є споживачами мас-медійного контенту. Анкета містила запитання про назви складових бінарної опозиції свій/чужий (і в більш вузькому розумінні захисник/ворог),

а також два концепта міфу, що набули активного тиражування як в матеріалах мас-медіа так і інтернет-мемах.

Наукова новизна. Новизна одержаних результатів, яких більш чим достатньо, полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній журналістикознавчій науці комплексною роботою, присвяченою дослідженню конструюванню дискурсу тілесності в мас-медіа. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення та висновки, зокрема:

уперше:

- надано характеристику тілесності як багаторівневої моделі кодування мас-медійного повідомлення з урахуванням таких категорій як архетип, міф, стереотип;

- визначено семантичну роль одягу в інтерпретації тілесної складової мас-медійних повідомлень;

- описані засади на яких предметно-речові об'єкти стають носіями наративних практик тілесності в матеріалах мас-медіа та інтернет-мемах;

- введено у науковий обіг в журналістикознавстві поняття принцип музейності, як складової конструювання дискурсу тілесності;

- з'ясовано які тілесні образи і міфи мас-медійного повідомлення інтегровані в понятійний апарат споживачів інформаційного контенту;

удосконалено:

- наукові підходи у визначення та інтерпретації тілесності, як форми стратегічного наративу;

набули подальшого розвитку:

- форми репрезентацій мас-медійних концептів (архетипи, міфи, стереотипи, бінарні опозиції, інтернет-меми);
- тлумачення розвитку мас-медійних образів як інструментів протидії дискримінаційних практик.

Практичне значення одержаних результатів. Безсумнівно, значення отриманих результатів полягає в:

- науково-дослідній діяльності під час подальшого вивчення впливу дискурсу тілесності на масову аудиторію;
- освітньому процесі в межах дисциплін, які впроваджують медіаграмотність та механізми виявлення дискримінаційних практик в медіаповідомленнях;
- мас-медійній діяльності, що передбачає створення іміджевих та PR-стратегій.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретико-методологічні положення й результати проведеного дослідження були апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-теоретичних і науковопрактичних конференціях: «Людина в українському суспільстві в системі цінностей прав людини: сучасний вимір медіадіяльності» (м. Київ, 2021), «Соціальні комунікації: стратегічні взаємодія та взаємовплив» (м. Запоріжжя, 2021), «Інновації в науці: нові підходи та актуальні дослідження» (м. Ужгород, 2022),

«Міждисциплінарні дослідження: гуманітарні та природничі науки» (м. Одеса, 2022), «Міждисциплінарні наукові дослідження в реаліях сьогодення» (м. Вінниця, 2022 р.), «Філологія початку ХХІ сторіччя: традиції та новаторство» (м. Київ – Львів – Торунь, 2022 р.), «Таврійські філологічні наукові читання» (м. Київ, 2022 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 13 одноосібних працях, з яких: 5 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – статті в інших періодичних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 7 – матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Структура в першу чергу обумовлена метою й задачами дослідження. Робота містить умовні позначення, вступ, чотири розділи, які охоплюють 10 підрозділів, висновки, список використаних джерел, а також додатки. Загальний обсяг роботи становить 181 сторінка, з них основного тексту – 134 сторінки. Список використаних джерел налічує 300 найменувань.

У вступі обґрунтована актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами і темами, визначається об'єкт і предмет, мета та основні завдання дисертаційного дослідження, його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне та практичне значення одержаних результатів та інше.

Перший розділ дослідження присвячено аналізу проблематики формулювання та інтерпретації поняття тілесності в координатах міждисциплінарних означень і журналістикознавстві, антропоморфності речей як формі вираження людської тілесності у мас-медійній практиці та символічно-образній складовій тілесності одягу в мас-медійній комунікації.

У другому розділі дослідження розкрито особливості тріади «архетип», «міф», «стереотип» як метамови тілесності в медіа реальності, виявлено трансформацію маркерів тілесності в бінарній опозиції «захисник – ворог» української медіареальності з 2014 по 2022 рік та проаналізовано концептуальне наповнення маркерів тілесності в мас-медійній бінарній опозиції «захисник – ворог» у 2022-2023 роках.

Третій розділ присвячено мас-медіа та інтернет-меми як майданчикам, що репрезентують різну ієрархію смислів у концептах з тілесною складовою та змістовому наповненню мас-медійних міфів і їх декодуванню споживачами інформаційного контенту.

У четвертому розділі з'ясовано маскулінний і фемінний дискурс тілесності в мас-медійних образах та складові концепту «захисниця» в українському сегменті медіа реальності.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірності і новизни. Дисертаційне дослідження містить наукові положення, які мають науково-теоретичне значення і практичну спрямованість. Важливим досягненням автора є визначення інструментів конструювання дискурсу тілесності в мас-медіа.

Загалом можна стверджувати, що поставлену автором мету дослідження досягнуто, а відповідні наукові завдання виконано. Висновки і рекомендації, сформульовані автором за результатами дисертаційного дослідження, мають як теоретичне, так і практичне значення. Вони можуть бути використані у журналістичнознавчій діяльності, а також у навчально-методичній роботі: при підготовці навчальних посібників і підручників з журналістичнознавства та соціальних комунікацій.

Повнота наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих автором працях. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження викладено в п'яти наукових фахових виданнях, визначених МОН України. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів і розкриття змісту дисертації відповідають вимогам ДАК України. Основні наукові положення дисертаційного дослідження оприлюднені у зазначених публікаціях. Дисертація пройшла належну апробацію, є самостійною науковою працею, має завершений характер.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Позитивно оцінюючи в цілому виконане дисертаційне дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і наукову новизну, слід звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер або потребують додаткової аргументації. У загальному вигляді їх можна сформулювати наступним чином:

1. В ході дослідження автором у розділі 2 «Конструювання тілесності як складова мас-медійних концептів» виявлено трансформацію та концептуальне наповнення маркерів тілесності в мас-медійній бінарній опозиції «захисник – ворог», здається доречним для ґрунтовного відображення дійсності виявити і синтезоване концептуальне наповнення гендерних маркерів «захисник – захисниця».

2. Видається, як рекомендація, що для балансу та вираження гендерної рівності варто провести порівняльний аналіз чи порівняльну характеристику отриманих результатів анкетування із запитаннями: «Яку назву для чоловіків, що воюють в Силах оборони України ви найчастіше чуєте в мас-медіа?», «Яку назву для жінок, що воюють в Силах оборони України ви найчастіше чуєте в мас-медіа?». Таке побажання з'являється після детального ознайомлення з підрозділом 4.1. «Складові концепту «захисниця» в українському сегменті медіареальності», у якому автор оперуючись на результати анкетування з запитанням «Яку назву для жінок, що воюють в Силах оборони України ви найчастіше чуєте в мас-медіа?» виявляє особливості вживання та складові концепту «захисниця».

Втім, зазначені зауваження та рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження В.С. Бабенка, а здебільшого мають дискусійний та рекомендаційний характер.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження В.С. Бабенка на тему «Конструювання дискурсу тілесності» виконане дисертантом самостійно з дотриманням вимог доброчесності. Воно є авторським, новим та системним. Одержані в результаті його проведення висновки, пропозиції та рекомендації належним чином аргументовані та обґрунтовані, мають важливе теоретичне та практичне значення, вирішують важливе наукове завдання, яке полягає в тому вивчення дискурсу тілесності, функціонування його в медіареальності може дозволити зрозуміти демократичні зміни в суспільстві, запобігти деструктивним впливам на масову свідомість, сформулювати способи позиціонування політики національної політики.

Наведене дає підстави для висновку, що дисертаційне дослідження на тему «Конструювання дискурсу тілесності» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її автор Бабенко Віталій Станіславович заслуговує присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань Журналістика, за спеціальністю 061 Журналістика.

Офіційний опонент



М.І. Чорнодон

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент, доцент кафедри журналістики та
соціальних комунікацій Донецького
національного університету імені
Василя Стуса